

På tvären

Av Göran Allbinsson

MEDIOKRATINS MINORITETER

Vid den omdaning som skolväsendet för närvarande genomgår har en rad sociala mål givits stor vikt. Klasskrankor skall raseras genom att alla utan hänsyn till inkomster och bostadsort får den utbildning de önskar. Därtill skall undervisningen vara så organiserad och utformad, att den befördrar social utjämning och gör eleverna till goda medborgare.

Det fria valet av studieväg har resulterat i att cirka åttio procent av eleverna i grundskolans klass åtta valt en teoretisk linje i klass nio, som ju är differentierad. Eftersom gymnasier och fackskolor avses ta emot cirka hälften av varje årskull är det uppenbart, att ett urval även i fortsättningen måste göras bland dem som önskar högre utbildning. Urvalsprinciperna måste helt naturligt bli begåvning och uppnådda studieresultat. Inför detta perspektiv har man börjat ställa frågan, om det klassamhälle, som vilat på börd, inkomster och bosättningsort, håller på att avlösas av ett annat, en meritokrati, dvs ett skolklassamhälle, som vilar på studiebegåvning. Vissa arbetare- och enkla tjänstemannayrken anses komma att rekryteras med negativt urval bland de minst begåvade, de minst initiativrika, de minst ansvarsmedvetna.

En dylik utveckling menas ha såväl rent mänskliga som samhällsekonomiska skadeverkningar.

Ibsen lät doktor Relling konstatera i *Vildanden*: "Tar de livsløgnen fra et gennemsnitsmenneske, så tar de lykken fra ham med detsamme". I princip är det samma iakttagelse, som ligger till grund för dagens tal om "ett samhälle där ingen längre kan bortförklara en lägre status genom att hänvisa till det odemokratiska skolsystem som aldrig gav honom chansen". Skämtteckningens psykiaterreplik blir grym verklighet för den betryckte patienten: "Ni lider inte av något minder värdeskomplex. Ni är mindervärdig."

Även från samhällets synpunkt ter sig en begåvningsmässig utarmning av de praktiska yrkena skrämmande. Man har framhållit vad den svenska arbetarrörelsens intelligenta och omdömesgilla ledare på alla nivåer betytt för samhällsutveckling och arbetsfred samt den stora roll för vår konkurrenskraft och därmed vårt välstånd skickliga och initiativrika yrkesarbetare inom exportindustrin spelar.

Jag tror personligen att det ligger mycket i den diagnos, som här i ytterst grova drag skisserats. Däremot tror jag inte på den ordination grundskolans anhängare vanligen ger, nämligen sammanhållna klasser och ännu enhetligare utbildning grundskolan igenom. Jag tror, att en sådan åtgärd vore en livsfarlig medicin. För det *första* skulle den i huvudsak bara göra ont värre för de människor man vill värna, nämligen de praktiskt begåvade. I ännu högre grad och under ännu längre tid än hittills skulle de påtvingas en skolform, som varken inriktats på att ge dem en stimulerande utbildningsmiljö eller bästa möjliga start för arbetslivet. För det *andra* skulle den även göra ont värre för en annan grupp ungdomar, nämligen de med utpräglad begåvning för teoretiska studier. De utgör en minoritet, som skolreformatörerna systematiskt diskriminerar. Det är därvid att märka, att vid samma avstånd från genomsnittet är de teoretiskt högt begåvade ungefär lika många till antalet som de teoretiskt lågt begåvade. Detta följer av att den teoretiska begåvningen i stort är fördelad bland barnen enligt en symmetrisk sk normalkurva.

Det nu så ofta brukade ordet meritokrati fick allmän spridning genom en samhällssatir, som den engelske sociologen Michael Young gav ut i slutet av 1950-talet: *The Rise of the Meritocracy 1870—2033*. De som siar om att det svenska grundskolesystemet leder till en meritokrati kan dock enbart ha läst titeln på Youngs bok. Med en meritokrati förstås nämligen ett samhälle där differentieringen inom skolan drivits till sin spets. Genom raffinerade metoder graderas barnen i begåvningshänseende. Därefter ges varje begåvningsgrupp en för denna avpassad utbildning. Youngs satir beskriver hur meritokratien kunde genomföras i England först sedan hotet från den socialistiska grundskolefalangen — dvs den som önskade att alla barn oberoende av intelligensnivå skulle besöka skolor av samma typ — undanröjts.

Vad vi bevittnar i Sverige är alltså inte "a Rise of the Meritocracy". Snarare skulle man kunna tala om "a Rise of the Mediocracy". Mediokratien liknar meritokratien i så måtto att dess skolsystem leder till att de teoretiskt lågt begåvade bokstavligen talat sätts i stryckklass. Därtill befordrar mediokratien en slentrianmässig nedvärdering av en rad sk praktiska yrken, som utarmar dessa på duktigt folk *trots* att lönerna stiger relativt kraftigt. Men till skillnad från meritokratien där intelligensen är överklass är mediokratien direkt fientlig även mot de högt begåvade. Mediokratien är medelmåttornas, de mediokras, förlovade samhälle.

Att grundskolan är ett pedagogiskt fiasko blir allt mer uppenbart. Det senaste beviset för dess utomordentligt klena studieresultat utgör en utredning om resultaten av grundskolornas standardprov i matematik. Av de stockholmsbarn som i klass åtta läst den särskilda matematikkursen visade sig endast varannan elev kunna följa undervisningen. Och av dem som valt den lättare linjen var det två tredjedelar som inte klarade hälften av de som synnerligen enkla betraktade proven. Principen med odifferentierade klasser leder till att högt begåvade elever är ut och är in

får leva i en dödande tristess, som följd av att undervisningen ligger långt under deras intellektuella potential. Erfarenheten visar, att en sådan tillvaro kan bryta ned den starkaste. Det finns många vittnesbörd från autodidakter, och då särskilt våra sk proletärförfattare, om hur det kändes att vara vetgirig i en miljö av andlig sterilitet och om medelmåttornas fientliga miss-tänksamhet mot den intellektuellt ambitiöse.

En annan aspekt är att skolans sociala mål aldrig uppnås. Befordrar det kontakter och förståelse att låta lågt begåvade och högt begåvade följa samma undervisning? Knapptast. De förra kommer att känna sig underlägsna, därför att de inte får nyttiggöra sina speciella talanger. De senare kommer att känna sig överlägsna och tro att de är något märkvärdigt bara för att de fått ära vissa egenskaper.

Trots de förspillda ungdomsåren kommer säkert många av de högt begåvade att nå positioner, som ger dem möjlighet att utveckla och bruka sin förmåga helt och fullt. Det måste dock betecknas som grymt och hänsynslöst, att, som nu sker, medvetet beröva unga människor tillfällen till kunskapsinhämtande under hänvisning till att de säkert kommer att klara sig hyggligt i livet ändå.

Det är inte bara fråga om personliga tragedier. För en liten på export inriktad industrination som Sverige är kunnig arbetskraft av stor betydelse. En hög genomsnittlig folkbildning är ovärderlig. Men en sådan står inte i motsats till och kan ej heller ersätta avancerad kunskap hos ett fåtal. Sverige har inte råd att misshushålla med sina begåvningar.

Grundskolan vilar på en doktrin, principen om sammanhållna klasser. Den är stängd för reformer från det offentliga som skulle rußba doktrinen. Under det tidigare skolsystemet var det i huvudsak privatskolor som svarade för det pedagogiska reformarbetet. På få områden är det för närvarande lika vitalt med fortsatta och intensifierade enskilda initiativ som på skolans.